

Planlamada Yeni-Aykırı Mekânsal Araçlar: Kamusal Perspektifiyle 'Sosyal Altyapı'

New And Contradictory Spatial Tools In Planning: 'Social Infrastructure' From The Perspective Of Publicness

Devran Bengü¹

Öz

Kamusal mekanların var olan piyasa paradigmaları çerçevesinde kamusal değer göz ardı edilmektedir. Gündelik yaşamda demokratik ortamın korunması için kamusal alanların varlığı temel bir gereksinimdir. Kamusal değerlerinin hangi farklı fonksiyon mekânları aracılığıyla canlandırılacağı sorusu önemlidir. Makale demokrasinin ve kamusal alanın aşınmasına eleştirel olarak bakmaktadır. Sosyal bilimler perspektifinden yararlanan bir bakış açısıyla şehirciliğe katkı sağlamaktadır. Derleme makale yönteminden yararlanarak farklı disiplinlerde kullanılan kavramların interdisipliner ilişkilendirilmesini yapmaktadır. Kuramsal bir makaledir. Kavramsal ilişkiler üzerinden kamusal alanı canlandıran nitelikleri irdeleyerek mekanların değerlendirilmesinde kullanılan kalıpların dışına çıkmaya çalışmaktadır. Böylelikle farklı mimari fonksiyon yapılarının da kamusal alanın canlanmasında etkili olabileceğine dikkat çekmek istemektedir. Bu çerçevede şehircilik literatüründeki sosyal donatılar bağlamında ele alınan fonksiyon çeşitliliğinin ise farklı tanımlar ile gruplandırılacağı görüşünü savunmaktadır.

Makale, kamusal mekân bağlamında, kamusal alan ile ilişkilendirilebilecek sosyal donatıların nasıl bir sosyal altyapı işlevi görebileceğini sorgulamak üzerinden geliştirilmiştir. Bu bakış açısı, kent planlamasında mekanlara niteliksel tanımlamalar üzerinden bakmayı gerektirmektedir. O yüzden sosyal altyapı kavramının sosyal disiplinlerden gelen tanımlar üzerinden irdelenmesi gerektirir. Bu durum, kamusal alanı canlandıran potansiyel mekanların tespit edilebilmesi için insan odaklı bir bakış açısının gerekli olmasından kaynaklanmaktadır. Açıklanan kuramsal yaklaşım, iletişimsel rasyonalite perspektifinden planlamaya bakmaktadır. Ayrıca kamusal alanı var eden canlı kamusal alan nitelikleri açısından kamusal mekân araçları olarak hangi sosyal altyapı unsurlarına bakılacağı sorusu da önemlidir. Bunun için sosyal altyapı olarak ne tür niteliklerin tanımlanmak istediği önemlidir. Kamusal mekân işlevi gören araçların kamusal alanı canlandıran böylelikle kamusal alanları çeşitlendiren nitelikler arz edebilmesi gerekir. Kamusal alanı canlandıran niteliklerin nasıl bir sosyal altyapıya ihtiyaç duyduğunun ortaya konulabilmesi için kamusal alan ve sosyal altyapı kavramlarının niteliksel ilişkileri irdelenmiştir. Sosyal donatıların kamusal alanı güçlendiren bir sosyal sermayenin gelişimini sağlayan rolleri bağlamında birer sosyal altyapı aracı olarak ele alınabilmeleri mümkündür. Makale bu perspektifle, kamusal mekân kavramının araçsal planlamada ele alındığı sınırların aşılabilirliğini ve yeni-aykırı mekânsal araçların da bu bağlamda değerlendirilebileceği fikrini ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kamusal Alan, Planlama, Sosyal Altyapı, Sosyal Donatı

ABSTRACT

The public value of public spaces within existing market paradigms is being ignored. The existence of the public sphere is a fundamental requirement for preserving a democratic environment in everyday life. The question of which functional spaces can revitalize the values of publicness is essential. This article takes a critical look at the erosion of democracy and publicness. It contributes to urbanism by looking at it from a social science perspective. The review article method associates different interdisciplinary concepts used in various disciplines. It is a theoretical article that tries to go beyond the typical evaluation of spaces to examine the qualities that revitalize publicness using

¹ Corresponding Author | Yetkili Yazar: Istanbul Arel University, devranbengu@arel.edu.tr, 0000-0002-1193-1711

conceptual relations to draw attention to the fact that the functions of different architectural structures can also effectively revitalize publicness. Based on this, it argues that the variety of functions considered in the context of social facilities in the urbanism literature can be grouped according to different definitions.

The article questions how social facilities associated with publicness can function as social infrastructure in the context of public space. This perspective requires one to look at spaces in urban planning using qualitative definitions, which, in turn, requires one to examine the concept of social infrastructure using definitions from social disciplines due to the fact that a human-centered perspective is necessary in order to identify spaces with the potential to revitalize publicness. This theoretical approach looks at planning from the perspective of communicative rationality. In addition, it is also essential to understand the types of social infrastructure elements to consider as public space tools in terms of the qualities of living publicness that bring the public sphere into existence. This makes the qualities one wants to define as social infrastructure essential. Tools that function as public spaces should offer qualities that revitalize publicness and thus diversify the public sphere. This article analyzes the qualitative relations between the concepts of publicness and social infrastructure to reveal the kind of social infrastructure needed to provide the qualities that revitalize publicness. One can consider social facilities as social infrastructure tools in the context of their role in the development of social reinforcement that strengthens the public sphere. With this perspective, the article proposes that the limits of the concept of public space in instrumental planning can be transcended and that new and contrarian spatial tools can also be considered in this context.

Keywords: Publicness, Public Sphere, Planning, Social Infrastructure, Social Reinforcement

GİRİŞ:

Demokrasinin temel alındığı planlama yaklaşımlarında araçsal rasyonalitenin yanı sıra iletişimsel rasyonalite ile geliştirilen mekânsal araçlara ihtiyaç vardır. Demokrasi, kolektif yaşamın iletişimsel yöntemlerle rasyonelleştiği bir örgütlenme biçimidir. Temelinde düşünme ve sorgulama eylemi vardır (Keyman, 2014). Demokratik kültürün gelişimini esas alan bir perspektifle, yeni planlama pratikleri açısından farklı stratejiler ve yenilikçi fikirler üretebilmek mümkündür. Gündelik yaşamda demokratik kültürü zenginleştirecek mekânsal araçlar geliştirebilmek, öncelikle kamusal özne olabilen bireyin niteliklerini düşünmeyi ve irdelemeyi gerektirir (Tekeli, 2008; Tekeli, 2013; Tekeli 2014). Yurttaşlık kamusal özne bilincinin gelişimi ile ilgilidir. Dolayısıyla toplum ile devlet arasında araçsal bir ortama, modern siyasal kuramda ele alınan şekliyle devlet ve piyasa ile sivil toplum arasında ortaya çıkan karşıtlığın gerisinde bir 'düşünme ve sorgulama' ortamına gerek vardır (Keyman, 2014). Bu çerçevede kamusal alan ve kamusal alanın önemi ortaya çıkar (Habermas, 2014).

Makaleye konu olan araştırmada, demokrasiyi önceleyen bir yaklaşım çerçevesinde, kapitalist sistemin piyasa paradigmatları ile yönlendirmekte olduğu mekânsal örgütlenmeye yönelik eleştirel bir bakış açısı vardır. Bu perspektifin tercih edilmiş olması, gündelik yaşamın demokrasi açısından en önemli araçları olan kamusal alan ve kamusal alan kavramlarına odaklanılmış olmasından kaynaklanmaktadır. Araştırma genelinde ele alınan yaklaşım araçsal planlamaya yönelik eleştirel bir tutum takınmayı gerektirmiştir. Kamusal alanın, kentlin yaşamındaki gündelik rutinlerde, kamusal mekân literatürünün sınırları dışında kalan farklı mekanlarla nasıl şekillenebileceği düşüncesi araştırmanın çıkış noktasıdır. Kamusal alanın hangi farklı fonksiyonlar bağlamında canlandığı ve/veya sürekliliğini koruyabildiği sorusu sosyal bilimlerden yararlanılmasını gerekli kılmıştır. Sosyal bilimlerde ele alınan belli kavramlara ve bu kavramların şehircilik literatürü ile kurduğu ilişkilere odaklanılmıştır. Zira gündelik yaşamın rutinlerinin dikkate alınması ve özellikle insan odaklı iletişimsel yaklaşımlar geliştirilmesi gereklidir. Sosyal bilimlerin kavramsal yaklaşımlarından yararlanılarak kamusal alanı üretebilecek farklı fonksiyonların yeniden tanımlanmasının mümkün olduğu görülmektedir. Bu perspektif ile özünde kamu yararı barındıran hizmet araçları olan sosyal donatıların kamusal alan bağlamında ele alınarak yeniden tanımlanabileceğine dikkat çekilmektedir. Bir seri çalışmanın önceli olacak olan bu makale, öncelikle sosyal bilimler literatüründen yararlanılarak kavramlar üzerinden bir kuramsal çerçeve ortaya koymak istemiştir.

Ağırlıklı sosyoloji ve antropoloji disiplinlerinin kavramlarından yararlanılan araştırmanın öncesinde siyaset felsefesi, kamu yönetimi, iktisat alanları çerçevesinde özellikle kapitalizm, kentleşme, planlama, demokrasi, kamusal alan ve kamusal alan kavramları ile ilgili kuramsal araştırmalar detaylı bir şekilde incelenmiştir. Bu kuramlar üzerinden kamusal alanı oluşturan

sosyal sermayenin sorgulanması gerekli olmuştur. Makale bu aşamanın sonrasındaki sürece aittir. Bu süreçte kamusalılığı canlandıran sosyal sermaye bağlamında sosyal bilimlerde irdelenen sosyal altyapı tanımları, kamusalılık ile olan ilişkiler bağlamında şehircilik literatüründe farklı mekanların dikkate alınabileceğini kuramsal olarak ortaya koyabilmektedir. Başka bir ifadeyle şehircilik literatüründeki kavramlar ile sosyal bilimlerde yer alan kavramlar arasında kurulan holistik ilişkiler araştırmanın kuramsal yaklaşım yönteminin temelini oluşturmaktadır.

Planlama literatüründe yaygın bir yaklaşım olan araçsal rasyonaliteye karşı iletişimsel rasyonalitenin temel alındığı yeni yaklaşım yöntemleriyle ilgili çalışmalar vardır (Tekeli, 2008; Tekeli, 2013; Tekeli, 2014). Bu araştırmanın, kamusalılık kavramı çevresinde örülen ve sosyal bilimlerdeki kavramlardan yararlanan kuramsal yapısı bu çalışmadaki yöntemin iletişimsel rasyonalite bağlamında değerlendirilmesini gerektirir. Makaledeki kuramsal yaklaşım, günümüzün tüketim toplumunda biçimlenen mevcut planlama pratiklerine yönelik farklı bir bakış açısını ortaya koymaya çalışmaktadır.

Tüketim toplumunda, sermayenin biçimlendirdiği özel alanlar, kamusal alanların oluşumlarını aşındırmıştır. Kamusal alanın aşınması; kamusal özne bilincinin zayıflaması ve bireylerin tüketim toplumunda türdeşleşmesi anlamına gelmektedir (Arendt, 2013; Baudrillard, 2013; Sennett, 2010; Yırtıcı, 2005). Türdeşleşen bir kitle toplumuna hizmet eden mekânsal araçlar kamusal alan oluşumlarına imkân tanımamaktadır. Bu mekânsal örgütlenmede, sosyal donatı alanlarının planlanması da sermayenin mekânsal dayatmalarıyla 'ekonomik büyümenin temel bir öncelik olduğu' geleneksel planlama pratikleri çerçevesinde yapılmaktadır. Bu planlama ve mekânsal üretim yaklaşımı, kente ait sosyal donatıların, sosyal sermayenin kamusalılık bağlamında gelişimini sağlayan rollerini görünmez hale getirmektedir.

Bu makalede sosyal sermaye, Jacobs, Coleman ve Putnam'ın görüşleri bağlamında kamusalılığı güçlendiren bir sermaye türü olarak ele alınmaktadır. Bu sermaye rekabete açık fiziksel bir sermaye değildir. Literatürde ilk olarak Jacobs, yerel örüntülerdeki sosyal ağlarda gelişen; güven işbirliği ve kolektif eylemlerin temelini oluşturduğu kamusalılığı bir sosyal sermaye türü olarak ele almıştır (Jacobs, 2011). Coleman, sosyal sermaye kavramını, finansal, fiziksel, beşerî sermayeden farklı olarak, kamusal bir sermaye olarak değerlendirir. Robert Putnam da sosyal sermaye kuramının, kamusal bir nitelik çerçevesinde kalkınma söylemine girmesine katkı sağlamıştır (Coleman, 2010; Field, 2008; Öztaş, 2007; Putnam, 2000; Putnam, 2010).

Bu bakış açısıyla sosyal donatı alanlarının, sosyal sermaye gelişiminde etkili olan deneyim birikimi ve aktarımındaki değerlerinin, planlama çerçevesinde dikkate alınmadığı söylenebilir. Donatıların gündelik yaşamda kamusalılığı ve sosyal sermayeyi güçlendiren nitelikleri göz ardı edilmektedir. Gündelik yaşamda demokratik ortamın korunması kamusal alanların varlığına ihtiyaç duyar. Bu bakış açısıyla planlamada sosyal donatıların kamusalılığa olan katkılarının irdelenmesi ve öncelikli bir değer olarak dikkate alınması önemli ve gereklidir.

Kentsel planlama, çoğunlukla, kentteki sosyal donatıları sadece yer seçim ölçütleri ve erişilebilirlik açısından değerlendirmiştir (Ersoy ve Eker, 1981). Söz konusu bu tesislerin kamusal alan oluşumları açısından mekânsal nitelikleri üzerinde düşünülmemiştir. Oysaki kent yaşamında kamusalılığı canlandıran ve bu canlılığı sürdüren mekânsal araçlar sosyal donatılar bağlamında ele alınabilir. Ancak günümüzde, bu donatılar niteliksel ve ilişkisel planlama prensipleri üzerinden biçimlenmemektedirler. Kapitalist sistemin piyasa paradigmatları ile gelişen kentleşme modeli, kentin örüntüsündeki yapısal dokunun mekânsal örgütlenme dinamiklerini tüketimi güçlendiren etkiler bağlamında yönlendirmektedir (Çavuşoğlu, 2014; Harvey, 2015; Yırtıcı, 2005). Bu doğrultuda sosyal donatıların şehirlere sadece alansal büyüklükler olarak eklenmeleri ve kamusalılığın da aşınması söz konusudur (Harvey, 2015; Sennett, 2010; Yırtıcı, 2005). Bu eklenme biçimi kamusalılık

bağlamındaki sosyal iletişimin kurulamadığı bir biçimdir. Sermayenin gelişmesine hizmet eden bu mekânsal büyüklükler bir yandan tüketimi beslerken bir yandan da bireylerin istihdamı ile birer işletme formuna dönüşürler. Bu alanlar kapitalist sistemin birer altyapısı gibi işlev görürken ekonomik büyümenin toplamdaki artışına dayalı bir sermaye zincirinin dışlıları gibidirler. Donatıların, kullanıcıların kültürel gelişimlerini, bireylerin kamusal özne yetilerini besleyen bir sosyal sermaye bağlamındaki rolleri eğretiler ve zamanla yok olur (Yırtıcı, 2005; Doğan, 2007).

Makale, kamusalılığı canlandıran yeni mekânsal araçların tanımlanması ve mekânsal örgütlenmede farklı niteliksel yaklaşımlar geliştirilmesi aracılığıyla geleneksel planlama pratiklerine yeni bir iletişimsel bakış açısı sunmak istemektedir. Böylelikle mevcut planlama araçları eleştirisi üzerinden nasıl bir yaklaşım ile hangi alanlara odaklanılması gerektiğine dair bir fikir ortaya koymaktadır. Bu perspektif, kamusal alanı ve bu alanın temel dinamiği olan kamusalılığı canlandıran mekânların hangi planlama araçları çerçevesinde örgütlenebileceğini odaklanır. Bu yaklaşım ile gündelik yaşamdan elde edilecek verilerin, sosyal donatı alanları bağlamında yeni-aykırı mekânsal araçlara yönelik dinamikler sunabileceğinin altı çizilmekte; bu veriler ışığında bu araçlara yönelik temel kriterlerin belirlenmesinde yöntem geliştirilebileceğine dair dikkat çekmek istenmektedir.

1. Sosyal Donatı ve Kamusalılık

Şehircilik, kamusalılık bağlamında, kamusal mekânlara yönelik olarak, planlar yaparak çözüm üretmeye çalışır. Arazi kullanım kararları üretmek kentleri planlamak ister. Arazi kullanım kararları kentsel planlamada ortaya bir mekân kurgusu koyarak çözüm üretir. Ancak yöntem olarak sadece arazi planlamasının dikkate alındığı bir mekân kurgusu, sermayenin yönlendirdiği bir mekânsal örgütlenmeye hizmet eden bir araca dönüşerek, planlamanın kentin kamusalılığını kısıtlaması sonucunu doğurmaktadır.

Çağdaş kapitalizmin araçlarından birine dönüşen modernist yaklaşım planlamada çözümler üretmek için ağırlıklı olarak araçsal rasyonaliteyi kullanır. Plan arazi kullanım kararları ile kentlerin fiziksel mekân kurgusunu yapılandırır. Kentin arazi kullanım kararlarını hangi mekân kurgusuyla biçimlendireceğine yönelik yaklaşımlar sergiler. (Ersoy ve Eker 1981; Tekeli, 2008; Tekeli, 2013). Bu çerçevede kamusalılık ve kamusal mekân ilişkisi de sosyal donatı alanları ile ilişkili kabul edilir. Ancak kamusalılıkla ilgili niteliksel özellikler ve kamusal alan dinamikleri sosyal donatıların yer seçimi ve düzenlenmesine yönelik kararlarda rol oynamaz. Bu yaklaşım çerçevesinde kamusal mekân ve kamusalılığın sosyal donatı ve teknik altyapı ile sağlandığı varsayılır. Kamusal mekânın canlılığı kamusalılığın sosyal sermayeyi geliştiren yöndeki gelişimi açısından önemlidir. Gündelik yaşam pratikleri incelendiğinde, kamusalılığın, sadece bir planda ele alınan arazi kullanım kararlarıyla yapılandırılan kamu hizmet alanlarıyla canlanmayacağı anlaşılır (Sennett, 2010; Lefebvre, 2013; Gehl, 2010; Gehl, 2013). Maalesef bu yöndeki yaklaşımlarla kamusal mekânların kamusalılığın canlanmasındaki rolü görünmez olurken bu mekânlar kapsamında işlev kazanabilecek sosyal donatılar da bu işlevden dışlanırlar. Kamusal alan somut fiziksel bir ortam değildir. Ancak canlı bir kamusalılığa ihtiyaç duyar. Bunun için de kamusalılığın canlanmasında rol alabilen donatıların irdelenmesi önemlidir.

Araçsal rasyonalite yaklaşımlarıyla uygulanan planlama pratikleri, kamusal alan oluşturmada yetersiz kalmaktadır. Erişilebilirlik mesafesi ve kullanıcı nüfusu; kamu hizmeti için kamu yararına yönelik donatıların planlanmasında etkili olan temel faktörlerdir. Sadece bu faktörlerin dikkate alınması, mevcut kapitalist sistemde sermayenin biçimlendirdiği kent planları, ya bu sosyal donatıların piyasadaki değer artışlarını destekleyecek boşluklara sıkıştırılmaları ya da değer artışı sağlayabilecek alansal büyüklükler ile tasarlanmalarına neden olmaktadır. Bunun dışında daha farklı yaklaşımlara imkân vermemektedir. Planlama da verdikleri kamu hizmetleriyle sosyal donatıların sahte bir

kamusallık aracına dönüşmesine neden olmaktadır. Bu mekânsal araçlardaki gündelik pratiklerde, kitleselleşen toplum, ancak Doğan'ın da literatüre katmış olduğu ifadeyle 'eğreti bir kamusal' üretir (Baudrillard 2013; Doğan, 2007; Sennett, 2010; Yırtıcı, 2005).

Bir mekânın 'kamusal' olabilmesindeki temel dinamiklerin düşünülmesi önemlidir. Öncelikle o mekândaki kamusalın canlı kalabilmesi gerekir. Kamusalın canlılığı ise salt kamu hizmeti sağlayan rekreasyon alanlarının varlığına indirgenemez. Gündelik yaşamda, kamusal alanların var olduğu bir toplumsal yapıda canlı kalabilir. Kamusal alanı besleyen tüm farklı dinamiklerin varlığını gerektirir (Jacobs; 2011).

Kamusallık, kamusal mekân araştırmalarının bir kısmında, mülkiyet, işletme ve bakım gibi konuların kamu idaresinde olması, kullanıcılar ile aktivitelerin çeşitliliğinin artırılması, erişilebilirliğin sağlanabilmesi gibi sorunları irdeleyen görüşler çerçevesinde tartışılmıştır (Langstraat ve Van Melik, 2013; Nemeth ve Schmidt, 2011; Varna ve Tiesdell, 2010). Kamusal mekânların herkesin kullanımına açık olduğu, bu mekanlara erişimde eşit hak ve özgürlüklerin tanınması gerektiğini anlatan temel yaklaşımlar da vardır. Kamusal mekânlar, farklı gruplar arasında çatışmaların da sergilenebildiği yerler olarak kamusal alanın bir parçası niteliğinde de tanımlanabilmektedir (Madanipour, 2010; Mitchel, 2003). Ancak 1980'lerden itibaren, sermayenin biçimlendirildiği kentsel örüntülerde, kamusal mekan üretimlerinin kaçınılmaz olarak piyasa esaslı paradigma tarafından yönlendirildiği dile getirilmektedir. Sermayenin dayattığı mekânlardaki sosyalleşmeler kamusal üzerinden değil tüketim toplumu kültürü üzerinden biçimlenmektedir (Atkinson, 2003; Banerjee, 2001; Loukaitou-Sideris, 1993; Madanipour, 2010; Mitchell, 2003). Ancak kamusal mekânların demokrasinin araçları oldukları görüşü temel alındığında, kamusal mekânlar, toplumdaki tüm bireylerin görünürlük kazandığı ve kendini de ifade edebildiği araçlar olarak kabul edilir. Kamusal alana hizmet eden bu araçlar, bireylerin kamusal özneler olarak ortak bir deneyimin parçası olabilmelerini sağlar (Adut, 2013). Bu özellikleriyle demokratik tartışmaların, gösterilerin gerçekleştirilebilme potansiyelini taşıyan ve bu anlamda toplumda meşru zemini oluşturan yerler olarak da görülmektedirler (Firdin Özgür, vd. 2017)

Plan kararlarında kamusalın 'nasıl' üretilebileceğiyle ilgili yeni farklı yöntemler geliştirmeye ihtiyaç vardır. İnsan odaklı bir planlama yaklaşımında sosyal disiplinlerden de yardım almak gerekecektir. Bunun için planlamada kamusal alan dinamiklerinin dikkate alınması ve irdelenmesi önemlidir.

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın 14.06.2014'de Resmî Gazetede yayınlanan Mekânsal Planlamalar Yönetmeliğinde sosyal donatı kavramı yer almamaktadır. Yönetmeliğin, Mekânsal Kullanım Tanımları ve Esasları başlıklı 5. Maddesinde 'sosyal altyapı' kavramı karşımıza çıkmaktadır. Bu maddenin (i) bendi 'sosyal altyapı unsurları' başlığıyla ele alınmıştır (T.C Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2014). Belli bir takım sosyal donatının sosyal altyapı ifadesi altında toplandığı görülmektedir. Ancak örneğin dini tesis, spor tesisi veya bir rekreasyon alanı gibi farklı fonksiyonların ne tür ortak bir sosyal altyapıya hizmet edebileceği sorunsalı görünür şekilde ortadadır. Aynı maddenin (f) bendinde ise kültür tesisleri farklı sosyal donatılar olarak ayrıştırılmıştır (T.C Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2014). Böylelikle kültür tesislerinin kamusal bağlamında bir sosyal altyapı olacağı göz ardı edilmiş olmaktadır. Bu sorunsalın üstesinden gelenebilmesi, sosyal altyapı ifadesinin tartışmaya açılmasını ve irdelenmesini gerektirmektedir. Sosyal altyapılar olarak ele alınan tüm donatıların sosyal altyapı olarak ne tür bir sosyal sermayeye hizmet ettiğinin irdelenmesi önem arz etmektedir. Bu makalenin perspektifinde kamusalın canlanmasında etkili olan donatıların kamusal alanın sosyal sermayesine hizmet eden sosyal altyapılar olarak farklı bir tanımla gruplanması demokratik yaşam için önem arz etmektedir.

Sosyalleşmenin, tüketim toplumu kültürü üzerinden değil kamusal alan kültürü üzerinden ele alınıp değerlendirilmesi gereklidir. Kamusal alanın güçlendirildiği farklı bir zeminde, yeni bir bakış açısı geliştirmek gerekir. Kamusalın gücü kamusal alanın varlığı, niteliği ve çeşitliliğine bağlıdır.

Kamusallığın nasıl üretilebileceği ve canlı kalabileceği irdelenerek ortaya çıkan dinamikler üzerinden, yeni ilkeler çerçevesinde farklı mekânsal araçlar geliştirilebilir.

Literatürde kamusal alan öncelikle bir iletişim ortamı olması yönüyle ele alınır (Habermas, 2014). Ancak kamusal alan aynı zamanda, gündelik pratiklerde, önemli bir üretkenliğin de ortamıdır (Arendt, 2013; Negt ve Kluge, 1993; Negt ve Kluge, 2018). Kamusal alan, kişilerin kendilerini aşmaları ve kamusal özne vasfını kazanabilmelerini sağlayan bir üretimin ortamıdır. Ortak bir zihinsel üretkenliğin alanıdır. Kamusal alan sosyal sermayenin ve toplumsal hafızanın güçlenmesinde etkili olan en önemli araçtır. Sorgulayabilen ve düşünen bir bilincin varlığını gerektirir (Berktaş, 2012; Arendt, 2013; Negt ve Kluge, 2018). Dolayısıyla, zihinsel gelişimi besleyen, üretken ve eleştirel fikre yönelik üretim işlevlerinin yer aldığı mekânların sağladığı ortamlarda kamusal alanlar oluşur. Bu bağlamda sanatsal ve bilimsel üretim ve hizmeti sunan tüm mekânsal formlar dikkate alınmalıdır.

Demokratik bir toplumun güçlenmesinde bireylerin kamusal özne olabilmeleri çok önemlidir. Kendini tekrar ettiren keyifli ve üretken etkileşimler kamusal özne bilincini ve özgüvenini arttıran çok önemli dinamiklerdir. Kamusallığın canlılığında rol oynar. Bireylerin kamusal özne kimliğini de kazanabilmeleri kamusallığın canlanması ile doğrudan ilişkilidir. Kamusal mekanlar ise bu etkileşimlerin ve canlılığın fiziksel ortamlarıdır. Bireylerin bu yöndeki gelişimleri kamusal alanların varlığını gerektirir. Kamusal alan ise kamusal öznelerin kamu yararını önceleyerek kendilerini ifade ettikleri, görünür olabildikleri iletişim ortamlarıdır. Kamusal alan kamusal özne olan bireylerin bu yönleriyle geliştikleri ve fayda sağladıkları bir ortamdır. (Berktaş, 2012; Arendt, 2013; Negt ve Kluge, 1993; Negt ve Kluge, 2018). Kamusal alan aynı zamanda deneyimlerin biriktirildiği bir alandır. Deneyim ve hafıza kamusal alanları güçlendiren ve çeşitlenmelerini sağlayan önemli dinamikler olarak sıralanabilir (Arendt, 2013; Negt ve Kluge, 1993). Zira deneyim birikimine ve hafıza aktarımına dayalı paylaşımlar, kamusallığın canlandırdığı kamusal alandaki sosyalleşme biçimleri için gereklidir. Bu sayede kamusal alan gruplar arasında sivil katılımı ve sosyal etkileşimi güçlendirir. Tersi de geçerlidir. Kamusal alan ve bu ortamlardaki canlı kamusalite üzerinde tüm bu nitelikleriyle düşünüldüğünde, bu ortamın bireylerin muhayyilesinin gelişiminde ne kadar önemli olduğu daha iyi anlaşılmaktadır. Dolayısıyla her ne kadar kamusal alan fiziksel bir mekânı tanımlıyor olmasa da karşılıklı etkileşim prensibiyle fiziksel mekânların da bu oluşumlardaki muhayyile gelişiminde etkili olacağını düşünmek yanlış olmayacaktır. Sanatsal ve bilimsel üretimlerin muhayyilenin gelişimindeki rolleri düşünüldüğünde, ilgili mekânsal araçların planlama araçları arasında sosyal donatılar kapsamında karşılıklarını bulmaları mümkün gözükmemektedir.

Sosyal sermayenin gelişim düzeyini anlayabilmek açısından, bilim ve sanatın gelişmiş ve görünür olması gerekir. Bunun için gündelik pratiklerde özellikle sanatsal ve bilimsel alanlarda hizmet veren sosyal donatıların boş zamanı tüketmenin araçları olmaktan çıkarılarak farklı bir yaklaşımla ele alınmaları gerekir. Bu bakış açısıyla planlanacak sosyal donatılar; boş zaman tüketiminin değil, yaşamı gözlemlemenin, sorgulamanın ve imgelemenin mekânları olarak farklı bir kategoride ele alınabilirler (Bengü, 2017). Gündelik yaşamın demokrasinin ışığında sürdürüldüğü bir kentte, kamusal özne olma yetisi; boş zamanı kamusal kültür gelişimi açısından değerlendirebilmekle ilgilidir. Dolayısıyla gündelik pratiklerde kentin mekânsal örgütlenmesinde, kamusal kültür gelişimine yönelik işlevsel mekânlara, kamusalite ve diğer kamusal mekânlar ile kurulan ilişkileri bağlamında bakmak gerekir. Böylelikle kent yaşamının planlamasında farklı mekânsal araçlar ortaya koymanın önü açılabilir.

Kuramsal araştırmalar arasında, kamusal alanı besleyen mekânsal fonksiyonların önemi ve çeşitlendirilmesi üzerinde duran çalışmalar vardır (Akyıldız, 2020). Bu yönde geliştirilecek yeni-aykırı mekânsal araçların kamusallığı canlandıran sosyal altyapı araçları olarak dikkate alınarak tanımlanmaları önemlidir. Bu mekânsal araçlar kentli nüfusun sosyal sermayesini kamusalite bağlamında artırırken kentlerin sürdürülebilir planlamasında da hem mekânsal hem de sosyal

sürdürülebilirlik açısından önem arz etmektedir. Bu durum sağlıklı bir kentleşme sürecinin yürütülmesine de vesile olacaktır (Akyıldız, 2020).

Bu bakış açısı geleneksel planlama anlayışından farklı bir yaklaşım ortaya koymayı gerektirmektedir. Öncelikle sosyokültürel donatı araçlarını, kamusal alanın da araçları olabilecekleri bir perspektiften değerlendirmek, önemli ve gereklidir. Bu yaklaşım sosyo-kültürel donatılara ait fiziki mekânların yeni-aykırı planlama araçları olarak yeniden tanımlanmalarına ve yapılandırılmalarına imkân vermektedir. Kamusalılığı nasıl canlı tutabilecekleri bağlamında geliştirilecek dinamiklerle sosyal donatılara yönelik bu yapılandırma, belli bir yeni-aykırı araç grubunun tanımlanmasını da sağlayabilmektedir.

Bu yaklaşım çerçevesinde geliştirilecek planlama araçları kapsamında yer alacak donatı mekânlarının, günümüz mekânsal örgütlenmesinin en etkili dinamiği olan sermayenin baskı ve yönlendirmelerine karşı varlıklarını nasıl koruyabilecekleri önemli bir sorunsaldır. Bu yeni-aykırı araçların varlıklarını koruyabilmeleri, her türlü eleştirel fikir ve sanat üretiminin, sivil örgütlenme biçimlerinin sürekliliğinin sağlanabildiği özerk bir mekânsal karşılık bulabilmeleriyle mümkün olabilir (Bengü 2018; Firdin Özgür ve Bengü, 2022).

Ancak, özetle belirtmek gerekir ki; sosyal donatıların, kamusalılığı esas alan iletişimsel bir bakış açısıyla, değerlendirilmeleri demokratik bir toplum yapısının işleyişi için önem arz etmektedir. Planlama yaklaşımlarında kamusal alanın çeşitlenmesine imkân verecek yeni mekânsal araçların oluşturulması mümkün olabilir. 2014 yılında yürürlüğe girmiş olan Mekânsal Planlamalar Yönetmeliğinde yer verilen 'sosyal altyapı' kavramının sosyal bilimlerden yararlanarak yeniden ve detaylı olarak irdelenmesi bu yönde bir kuramsal yaklaşım oluşturulmasına imkân vermektedir. Kentsel örüntüdeki sosyal donatı fonksiyonlarından bazılarının, kamusalılığı canlandıran bir sosyal sermayenin gelişmesinde birer 'sosyal altyapı' olarak işlev görebileceği ön görülebilir. Bu kavramın sosyal bilimler çerçevesinde irdelenmesi ve kamusalılık ile olan ilişkisinin ortaya konulması şehircilik literatüründe yer alan donatılar açısından farklı bir yaklaşımın da önünü açabilecektir.

2. Sosyal Altyapı

Altyapı kavramı, yaygın bir literatürde kullanılmaktadır. Yaygın kullanımıyla gündelik yaşamda kent dokusunu destekleyen mekânsal, ekonomik, sosyal, kültürel ve politik açıdan pek çok alanda arka plandaki yapıları, sistemleri, teknolojileri ve teknolojik ağları kapsayan çok geniş bir yelpazedeki araçları içermektedir. Ancak tüm bu araçların 'alt yapı' unsuru olmalarının ortak noktası kamu yararını sağlamalarıdır (Graham ve McFarlane, 2014; Graham ve Marvin, 2001). Şehircilik, mimarlık ve mühendislik alanlarında altyapı araçları genellikle yol, su, elektrik, doğal gaz, atık su, internet ve telefon, peyzaj, ulaşım gibi sistemler olarak özetlenebilen ve kamu politikasına yön verenlerce fiziksel altyapı olarak değerlendirilen unsurlardır (McFarlane ve Rutherford, 2008). Kent planlaması çerçevesinde büyük ölçekli sistemlerdir. Bu büyük ölçekli altyapı sistemleri aracılığıyla kent yaşamının kolaylaştırılması hedeflenir. Ancak 'altyapı' kavramını, planlama, mimarlık ve mühendislik alanları dışında sosyal bilimleri de içeren daha geniş bir literatürde incelediğimizde kavramın bu kapsamlardan çok daha fazlasını içermekte olduğunu görmekteyiz (Amin, 2014; Birkenholtz, 2010; Button, 2017; Cesafasky, 2017; Chelcea ve Pulay, 2015; Graham ve Marvin, 1995; Ioris, 2012; McFarlane ve Silver, 2017). Örneğin sosyal bilimler alanında bazı grupların sistematik dışlanmasına neden olan bir kentsel araç olarak da değerlendirilebilmektedirler. Zira altyapı sağlamanın değişik biçimlerinin sunulduğu üzerinde duran ve bu değişen sunum biçimlerinin bilinçli ve düzenli olarak, kimi dezavantajlı grupların dışlanmasına neden olan sonuçlar doğurduğu konusuna odaklanan araştırmacılar vardır (Bijker, 1993). Bu eleştirel bakış açısıyla altyapı unsurlarını ele alan yazarlar, bu unsurların, yoksulları ve dezavantajlıları dışlayan radikal biçimde eşitsiz yaklaşımların araçlarına dönüştürülmelerini eleştirmektedirler. Dolayısıyla kentin fiziksel altyapı unsurları sosyolojik etkileri

çerçevesinde, çeşitli politik ve kültürel bağlamların irdelenmesinde de ele alınır (Amin, 2014; Cesafasky, 2017; Harris, 2013; Latham ve Layton, 2019; Rogers, 2012; Rogers ve O'Neill, 2012; Salamanca, 2015; Wakefield, 2018).

Sosyal bilimlerde, politik bir perspektifte kültürel alanda sınıfsal açıdan, eşitsizlikler üzerine, eğitimi ve sağlığı da kapsayan sorunları içeren sosyo-kültürel ilişkilerin irdelenmesi, sosyal altyapı kavramı üzerinden yapılmaktadır. Kavramın çok daha geniş bir çerçevede ele alındığı görülmektedir. Özellikle kamunun sağlık ve eğitim problemi bağlamında ele alınan kavramın demokratik yaşamın sorunları kapsamında da irdelenmesi söz konusudur. Bu çalışmaların katkılarıyla sosyal altyapı kavramının kapsamı da çok genişlemiştir. Sosyoloji ve antropoloji disiplinlerinde detaylı olarak ele alınan bu kavramın planlamacılar ve kentsel coğrafyacıların incelemelerinde de yer aldığı görülmektedir. Dolayısıyla farklı disiplinlerde sosyal altyapı fikrini içeren çok farklı yaklaşımlar söz konusudur (Baker vd., 2005; Bijker, 1993; Latham ve Layton, 2019; Lo, L. vd. 2015; von Schnitzler, 2016).

Sosyal altyapı kavramının kamusal hayata ve kamusalığa etkileri açısından Klinenberg (2018)'in kavramı ele aldığı çerçeve önemlidir. Amerikan etnografik geleneğinden yararlanmış olan Klinenberg'in araştırmaları mahalle ve topluluk yaşamı üzerinedir (Cavan, 1966; Gans, 1962; Jacobs, 1961; Jacobs, 2011; Liebow, 1967). Özellikle Jacobs'ın kamusalık kavramını ele almış olduğu yaklaşım araştırmalarında etkili olmuştur. Mahalledeki kamusalık ilişkileri bağlamında sosyal grup ağlarını gözlemleyen Klinenberg 'sosyal altyapı' kavramını tanımlarken altyapı unsurlarının kent hayatındaki rolü ve önemine değinmektedir. Klinenberg mahalle ve topluluk yaşamında farklı işlevlerdeki tesislerin, sosyal bağlantılar kuran grupların oluşturduğu ağların bir araya gelmelerini sağlayan bir zemini sunduklarını ortaya koymaktadır. Böyle bir zemin sunabilen fonksiyon mekanlarının kamusalığın canlılığında da etkili olabilmeleri mümkündür. Kamusal mekanlar bağlamındaki kamusalığın canlanmasında rol oynayacakları ön görülebilir. Şehircilik literatüründe yer alan sosyal donatıların bu bakış açısıyla irdelenmesi önemlidir. Klinenberg sosyal altyapı işlevi gören mekânsal araçların gündelik yaşamdaki rutinlerde bu niteliksel özelliklerinin fiziksel mekanlar üzerinden gözlemlenemeyeceğini ortaya koyar. Mekanların sosyal altyapı işlevi görüyor olmasının tespit edilebilmesi için gündelik yaşamdaki örüntüdeki sosyalleşme biçimleri ve rutinlerinin irdelenmesi gerektiğini gösterir. Mekanlara bu niteliksel gözlemler ile bakıldığında mekanların gündelik rutinlerde gömülü olan farklı değerleri ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla gündelik yaşamdaki rutinlerde, fiziksel mekanlara, bu mekanların fiziksel özellikleri üzerinden değil gündelik rutinlerdeki kamusalık ve farklı sosyalleşme biçimleri üzerinden bakmak mekanların farklı işlevsel tanımlarının da önünü açabilecektir (Klinenberg 2002; Klinenberg 2018; Latham ve Layton, 2019).

Coleman (2010), Putnam (2000) ve Oldenberg (1989) gibi yazarlar 'sosyal sermaye' kavramı üzerine odaklanmışlardır. Dert edindikleri mesele demokrasiyi esas alan bir bakış açısındaki yurttaş altyapısının nasıl geliştirileceğidir. Klinenberg'in sosyal altyapı kavramı bu yazarların temel aldığı yaklaşım üzerine inşa edilmiştir. Klinenberg sosyal altyapı olarak işlev gören tesisleri ele alırken gündelik yaşamda görünürde sıradan gözükmesine rağmen arka planda kamusalık ortamı sağlayan özelliklere odaklanmıştır. Gündelik yaşam rutinlerinde; komşular, arkadaşlar ve/veya yabancılar ile iletişim kurma biçimleri ile rutinlerdeki hareket etme biçimleri ve bunların tekrarları sıradan gözükmesine rağmen gerçekte bir sosyalleşme örüntüsü barındırırlar. Dolayısıyla Klinenberg kentlerdeki sosyal altyapı unsurlarını, gündelik etkileşimlerin ve rutinlerin geniş kapsamda incelenmesi bağlamında ele alır. Jacobs'ın (1961) kamusalığı canlandıran çeşitlilik unsurları ile örtüşen bir yaklaşım sergiler. Sosyal altyapı unsurları olarak ele alınabilecek mekânların kapsamını çok geniş bir çerçeveden ele alır. Kütüphaneden spor tesislerine varan sosyal donatılar, rekreasyon alanları, dini ve sivil kurumlar, hatta mahalle pazarları ve mahalle esnafı ile kafe ve restoran gibi üçüncül sosyalleşme mekanlarını da bu kapsamda ele alır. Zira bu mekanlar kentlilerin müşterek

hayatında kamusallığın canlanmasına ve sosyal ağların güçlenmesine imkân sağlamaktadır (Jacobs, 2011; Klinenberg 2002; Klinenberg 2018).

Gerek şehircilikte gerekse de mimarlıkta fiziksel mekanları; işlevleri, konumları ve biçimleri üzerinden değil sosyal disiplinlerin yararlandığı gündelik yaşam rutinlerindeki iletişimsel rasyonalite çerçevesinden irdelediğimizde, kamusallığı canlandıracak mekânsal araçların irdelenmesinde de farklı bir bakış açısı ortaya çıkmaktadır. Böyle bir yaklaşımla, sosyal bilimlerde ele alındığı kapsamlara bakıldığında sosyal altyapı kavramı planlama literatüründe yeniden tanımlanarak değerlendirilebilecek bir kavram olarak ortaya çıkmaktadır. Planlamada mekânsal araçlardan hangilerinin kamusallığın canlanmasında etkili olduğu ve bu açıdan bir sosyal altyapı işlevi gördüğü sorgulanmalıdır. Sosyal donatılar işlevlerine göre ayrıştırılırken bu yaklaşım göz ardı edilmemektedir. Ancak özellikle sosyal donatıların kamu yararı içeren ve kamusallığı güçlendiren arka plandaki işlevleri mekânsal ayrışmalar öne çıkarken göz ardı edilir olmuştur. Zira sosyal donatı işlevleri arasında sivil katılım ve sosyal etkileşimi teşvik eden bir yanları da vardır. Kentin örüntüsünde yer aldıkları dokuda gömülü kalan ve görünmez olan bazı mekanların, kamusallığı canlandıran ve kamusal alan oluşumlarına imkân veren ve çeşitlendiren önemli roller üstlendikleri ortaya konulmuştur. Bu mekanları, Putnam'ın sosyal sermaye görüşü doğrultusunda ele aldığımızda aslında birer sosyal altyapı işlevi görüyor oldukları ileri sürülebilmektedir (Erbaş ve Bengü, 2018; Firidin Özgür ve Bengü, 2022; Bengü, 2023; Putnam, 2010). Dolayısıyla 'sosyal altyapı' kavramı mevcut kent dokusundaki gündelik rutinlerde farklı işlevsel mekanların çözümlenmesinde kullanılabilir. Buradan yola çıkılarak da bu kavramın kamusallık üzerinden yeniden bir tanım kazandırılmasıyla yeni mekânsal araçlara yönelik kümelerin oluşturulması mümkündür. Ancak bunun için kent dokusundaki sosyal altyapı unsurlarının yalnızca fiziksel mekanlar olmadığı böyle görülmekten çok daha ötede anlamlarının olduğu kabulü gereklidir. Sosyal altyapı aracı rolü oynayan mekanlar, ilişkilerin kurulduğu, deneyimlerin aktarıldığı ve biriktirildiği mekanlardır (Klinenberg, 2018; Star, 1999). Kentin hafızası ve kolektif bellek ile ilişkilidirler (Halbwachs, 2016; Halbwachs, 2018; Nora, 2022).

Sosyal altyapı kavramı, iletişim ve etkileşim ağlarını, rutinleri ve bunların biçimlerini araştıran bir kavram olarak ele alındığında, 'sosyal sermaye' kavramı ile ilişkilendirilmesi gerekmektedir. Sosyal sermaye kavramına Putnam'ın görüşü çerçevesinde baktığımızda sosyal altyapı kavramını da sosyal sermayenin gelişme düzeyini belirleyen fiziksel koşullar olarak açıklayabilmekteyiz (Field, 2018; Klinenberg, 2018; Putnam, 2010). Güçlü bir sosyal sermaye sürdürülebilir bir toplumsal hafızaya da ihtiyaç duyar. Toplumsal hafıza gelişimi deneyim birikimini gerektirir. Bu deneyim birikimi toplumdaki bireylerin karşılıklı ilişkilerinde olumsuz etki yapan ya da ilişkileri güçlendiren deneyimlerin tümünü kapsar. Bu deneysel hafıza zamanla diğerlerini direkt ya da endirekt olarak etkileyen davranışların tümüdür. Sosyal sermaye, toplumda ortak deneyimler ve kabullerin az çok kurumsallaşmış olmasıyla ilgilidir. Bu kurumsallaşmış ilişkilerin kalıcı ağlarına sahip olması gerekir. Bu sayede birikim sağlayan potansiyel kaynakların tümünü içerir (Bourdieu, 2006; Bourdieu, 2010; Coleman, 2010; Field 2008; Öztaş, 2007; Putnam, 2000; Putnam, 2010). Güçlü bir toplumsal hafıza ile gelişen sosyal sermaye düzenli bir kamusal alanın varlığını da gerektirir. Bu alan ise toplumda kamu yararını ön plana çıkaran, güven geliştiren, toplum normları ve iletişim ağları gibi sosyal örüntülerin tümünü kapsar (Negt ve Kluge, 2018; Field, 2018; Putnam, 2010). Sosyal altyapı unsurları, kentin örüntüsünde fiziki özelliklerinin gerisinde kalan kamusal alanı güçlendiren gizli kalan değerleriyle, toplumsal hafızanın bu kapsamda gelişen sosyal sermaye açısından güçlenmesinde etkili olurlar. Gündelik yaşamdaki rutinlerde bu değerleri görünür değildir. Ancak bu unsurlar ortadan kalktığında kaybedilen değer kendini hissettirir (Latham ve Layton, 2019).

Sosyal bilimlerde, sosyal altyapı işlevi gören mekanlarda, gündelik yaşam rutinlerinde, bireylerin kurdukları iletişim biçimlerine odaklanılır. Mekanların sosyal altyapı olabilmelerinde sosyalliği teşvik etmek olarak tanımlanan birincil işlevleri dikkate alınır. Bu işlev sosyalliği kolaylaştırmak olarak da

tanımlanabilmektedir. Bu işlevlerini nasıl bir kentsel örüntüde sağladıkları 'sosyal altyapı' olarak tanımlanmalarında en önemli etkidir. Sosyal altyapı araçlarının, mekânsal işlevleri geri planda kalırken, sosyalleşmeyi ve kamusalılığı canlandıran ilişkileri güçlendiren dinamikleri ön planda değerlendirilir (Blommaert, 2014; Klinenberg, 2018). Bu açıdan bakıldığında ise aslında başkalarıyla etkileşime girme, görünür olma, iletişim kurma, deneyim aktarma gibi kamusal mekâna ait temel işlevleri de kapsamış olurlar. Sosyal altyapı kavramı bağlamında ele alınan mekânlardaki sosyalleşme biçimlerinin kamusal potansiyeli ürettiği üzerinde duran yazarlar vardır (Baker vd., 1989; Lo, L. vd., 2015; von Schnitzler, 2016). Dolayısıyla da kamusalılığı canlandırmada da etkili bir araç olarak düşünülebilirler. Kamusalığın pratik edildiği mekânlar olarak değerlendirildiğinde sosyal altyapı araçlarının kamu yararı odaklı hizmet sağladıkları bile ileri sürülebilmektedir. Ancak bu değerleri, kentsel örüntüde gündelik yaşamda saklı kaldığından genelde kentsel bileşenler olarak göz ardı edilmektedir (Klinenberg, 2018; Latham ve Layton, 2019). Ayrıca Halbwachs ve Assmann'ın mekânların belleği aktardığını savunan bakış açısı; kentin yoğun dokusunda görünmez kalan kimi özel mekânların, kentlilerin bu mekânlardaki rutin kamusal deneyimleriyle kolektif hafızada kalıcı bir etki yaratıyor oldukları görüşünü desteklemektedir (Halbwachs, 2016; Halbwachs, 2018; Assmann, 2018). Bu bağlamda kent dokusunda görünürlükleri çok fazla olmayan, kimi hizmet mekânlarının kamusalılığı canlandıran araçlara dönüşebildiği öngörüülebilir.

Bir kent örüntüsünde, kamusal canlandığında, arkadaşlar ve komşular arasındaki temas, karşılıklı destek, yardımlaşma ve işbirliği de canlanır. Sosyal altyapı bu canlılığa hizmet eden mekânsal araçlar olarak hizmet veren uzamlardır. Sosyal altyapı unsurları bu ilişkileri teşvik eden ortamlar ve hizmetler sunarlar. Kavram belirtilen nitelikler çerçevesinde tanımlandığında, sosyal altyapı araçlarının eksikliğinde yaşanacak yoksunluklar da daha iyi anlaşılabilir. Günümüz tüketim toplumunda gerek kitleleşerek gerekse de tam zıttı yönünde bireyselleşerek ayrışan toplum yapılarında birleştirici ve kamusal özne bilincini geliştiren dinamikler bu araçların yoksunluğunda var olamazlar. Sosyal altyapı araçlarıyla okulda, oyun alanında, köşe lokantasında, parklarda ve sokaklardaki yüz yüze etkileşimlerde ortaya çıkan tüm kamusal yaşamın canlanması ve dolayısıyla da kamusal özne bilincinin gelişerek toplumsal hafızada güçlenmesi mümkün olur (Jacobs, 2011; Klinenberg, 2018). İnsanlar bir araya geldiklerinde sosyal bir çevre oluşturmak için yola çıkmazlar. İnsanlar özellikle keyif aldıkları etkinlik ve eylemlerde kendini tekrar ettiren etkileşimlere girerler. Böylelikle kamusal ilişkileri kaçınılmaz bir şekilde oluşur, canlanır ve sosyal sermayeyi de besler (Coleman, 2010; Field, 2008; Öztaş, 2007). Sosyal altyapı araçlarının bu dinamikler çerçevesinde planlanması toplumsal hafızanın kamusal bilinciyle güçlenen bir sosyal sermaye ile gelişmesini sağlar.

Kamusal kavramı kolektif hayat ile ilişkilidir. Kolektif hayat ile ilişkili olduğu kadar kamusal özne bilincine sahip olmayı gerektirir. Görünür olmak ve toplumsal sorumluluk almak ile ilişkilidir (Goffman, 1971; Lofland, 1973; Negt ve Kluge, 2018; Sennett, 2010; Sennett 2022). Toplumda tüm farklılıklarına rağmen her bir bireyin görünürlüğünü, gündelik etkinliklere, eşit haklara sahip olarak, özgür katılımını ve özgür eyleyebilme hakkını kapsar. Kamusal özne bilincinin varlığıyla toplumsal sorunlara tepki gösterebilme tartışmalara katılabilme özgürlüğünün aleni olarak sağlandığı ortamlara ihtiyaç duyar (Sennett, 2014; Sennett 2022). Bu ortamlar yüz yüze ve çevrimiçi sağlanan imkanlarla çeşitli kamusal alanlara dahil olabilmek anlamına gelir (Berman, 2001; Habermas, 2014; Gehl, 2010). Kamusal alanlar uzlaşma ortamları değildir, her türlü görüşün ifade edilebildiği ortamlardır. Kimi zaman uzlaşma yollarını da kapsayabilir (Iveson, 2007; Koch ve Latham, 2013). Kamusal, belli sorunlar çerçevesinde toplumda dışlanan kesimlerin problemlerine yönelik etkileşimleri kapsayabilir. Toplumdaki tüm çeşitliliği içeren sorunlara da odaklanabilir. Kamusal kavramının niteliksel yapısı kamusal, özel ya da yarı özel kullanım mekanları arasında bir ayırım yapmadan kamu yararının olduğu tüm ortamlara imkân sağlayan her türlü mekândaki sosyalleşmeleri kapsayabilmektedir. Kamusalığın pek çok boyutu vardır. En önemli özelliği kamusal alanın temel ilişki ve etkileşim biçimi

olmasıdır (Arendt, 2013; Habermas, 2014). Gündelik yaşamda tek bir kamusal alan yoktur, çoklu kamusal alanlar vardır. Toplumda tüm farklılıkların görünür olduğu, örgütlenebildiği ve kendini temsil edebildiği her mekân kamusal ortamını sunar (Jacobs, 2011; Negt ve Kluge, 1993; Negt ve Kluge, 2018; Kahraman M. D., 2019). Kamusal alan oluşumları bağlamında ve kamusallığa etkileri açısından sosyal altyapı hakkında konuşmak, bu farklı kamusal ortamlarında oluşan, ancak kamusal alana hizmet bağlamında irdelenmeyen, kent dokusunda saklı kalan mekânlardan bahsetmeyi gerektirdiği gibi yeni mekânsal araçların planlamaya bu bağlamda nasıl dahil edileceğinin de sorgulanmasını gerektirir.

Mekânsal araçların planlanması, işlevlendirilme kararları ile bu mekanlardaki hizmet biçimlerinin toplumdaki sosyalleşme biçimleri üzerinde de önemli etkileri olduğunu savunan yazarlar vardır. Bu bakış açısı; kamusal ve kolektif mekanlardaki kamusallığın sürekliliğinin, mekanlardaki sosyalleşme ortamında güven duygusunun üretimine ve sürdürülmesine bağlı olduğunu vurgulayan bir perspektiftir. Bu hem mekandaki diğerlerine duyulan temel güven duygusu hem de mekandaki hizmet ve üretimden kaynaklı 'emniyette ve huzurlu olma hissi' ile ilişkili bir güven duygusudur. Dolayısıyla mekân ile kurulan duygusal bağlar önemlidir. Böylelikle, mekanlar bireyler için kalıplaşmış zeminler halini alırken bireylerin kamusal özne olabilme özgüvenini de artırır. Demokrasilerde sosyal sermayenin sürdürülebilirliğinde kentin bir buluşma yeri olmasına bağlı olarak emniyet, özgüven ve ifade özgürlüğü farklı sosyal perspektiflerin tasviri için anahtar kavramlardır. Mekanlarda geliştirilen güven duygusu farklı kamusal alanların oluşumu için gündelik rutinlerin tekrarlanmasına imkân verir. Bu rutinlerin tekrarının da kamusal alanların oluşmasını sağladığı ileri sürülebilmektedir. (Amin, 2006; Amin, 2008; Amin 2012; Negt ve Kluge, 2018).

Demokratik bir kent yaşamında kamusal öznelerin gelişmesi gerekliliği kaçınılmazdır. Kamusal öznelerin varlığı kamusallığın canlılığına bağlıdır. Dolayısıyla sosyal sermayenin kamusal açıdan zenginleşmesi isteniyor ise planlamanın öncelikle ne tür sosyal dinamiklerle hangi sosyal altyapı araçlarını ele alacağını tartışması gereklidir. Sosyal donatılar özellikle sosyal altyapı bağlamında bu amaç ile irdelenebilecek ve çalışmaya açık planlama araçları olarak ele alınabilmektedir. Sosyal donatılar bağlamında yeniden tanımlanabilecek kümeler ve bu yeni-aykırı mekânsal araçların nasıl yapılandırılacağı hususunda farklı etaplara ayrılan yeni araştırma projelerine ihtiyaç vardır.

SONUÇ:

Planlamanın sosyal altyapı kavramını sosyal disiplinlerden yararlanarak yeni tanımlar çerçevesinde tartışmaya açması önemlidir. Sosyal altyapı kavramını sosyal bilimlerdeki tanımlamalar üzerinden ve sosyal sermayenin bir aracı olarak gören yaklaşımlar çerçevesinde şehircilik literatüründe ele alınması, demokratik kent yaşamının sürekliliği için gereklidir. Öncelikle, kamusallığın kentin örüntüsünde ne tür mekanlarda nasıl ilişkiler kurduğu sorusu ile düşünmenin önünü de açacaktır. Bu yaklaşım; kavramın sosyal ortamlardaki karşılaşma biçimleri üzerinden fiziksel mekanların gözlemlenmesi ve irdelenmesiyle ortaya konabilir (Wilson, 2017). Dolayısıyla, sosyal hayatın canlanmasına imkân veren donatıların işlevleri üzerinden, gündelik rutinlerdeki gözlemlerle, sağladıkları sosyallığın türünün, bu mekanların kamusal üretim ürettiğinin ve ne tür kamusal alanlar oluşturduğunun araştırılması önemlidir.

Sosyal altyapı kavramı, sosyal bilimlerdeki tanımlar çerçevesinde incelendiğinde, planlama alanında sosyal altyapı olarak ele alınan tanımın niteliksel içeriği tartışılmaya ihtiyaç duymaktadır. Sosyal altyapı olarak tanımlanan mekanların ne tür bir sosyal sermayeye ait ortak bir altyapı hizmeti veriyor oldukları sorusu cevapsız kalmaktadır. Bu sorunun cevabı sosyal bilimlerden gelecek niteliksel verilere muhtaçtır. Bu durumda da kamu yararının da varlık bulduğu donatı alanlarında oluşan sosyalleşme biçimlerine, topluluklara ve dernek ağlarına, bu mekânlardaki farklı karşılaşmalara bakmanın

gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Planlama alanında, sosyal altyapı kavramının irdelemesine, öncelikle mevcut bir kent dokusunda kamusal bağlamında potansiyel araç işlevi gördüğü düşünülen farklı işlevlerin incelenmesiyle başlanabilir. Kentin örüntüsünde ancak gündelik rutinlerde gözlemlenebilen ama plan düzleminde görülmeyen sıra dışı mekanlar kamusal aracı olarak işlev görebilmektedirler. Potansiyel olarak kamusalın canlanmasında bir araç işlevi gördüğü belirlenen bu sıra dışı mekanların sosyal disiplinler ile ortak belirlenecek nitelikleri üzerinden yeni-aykırı sosyal donatıların tanımlanması ve planlamaya dahil edilmesi mümkün olabilir (Erbaş ve Bengü, 2018; Bengü, 2019; Firidin ve Bengü 2022; Bengü, 2023; Latham ve Layton, 2019).

Planlamada ele alınan sosyal altyapının nasıl bir sosyal sermayeye hizmet sunduğunun ortaya konulması çerçevesinde farklı tanımlar ortaya konabilir. Ancak kamusalın canlanmasında rol oynayacak araçlar bağlamında tanımlanan sosyal altyapı araçları olarak, kavramın planlamada ele alınmadığı ve tartışılmadığı anlaşılmaktadır.

Sosyal altyapı kavramı, 2014 yılında Resmî Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiş olan Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği'nde ele alınmıştır. Yönetmeliğin Mekânsal Kullanım Tanımları ve Esasları başlıklı 5. maddesinin kapsamında karşımıza çıkmaktadır. Bu maddenin (i) bendinde sosyal donatı yapılarının bazıları sosyal altyapı unsurları başlığı altında toplanmıştır. Ancak kavramsal çerçeveden bakarsak anlaşılabilir bir çeşitlilik barındırdığı düşünülmektedir. Örneğin bu başlık altına alınan 'rekreasyon alanı, meydan, çocuk oyun alanı, park alanı' gibi donatılar ile 'dini ve kültürel tesisler' ile nasıl bir ortak bir sosyal altyapıya hizmet ettikleri sorusu cevaplanamamaktadır. Nitekim aynı maddenin (f) bendinde ayrıştırılan bir 'kültürel tesis' başlığı da yer almaktadır (T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2014). Oysa ki kamusalın canlılığı bağlamından baktığımızda kültürel tesislerin toplumsal kalkınma açısından birer sosyal altyapı olabilme potansiyelleri mevcuttur. Dolayısıyla 'sosyal altyapı' kavramının sosyal bilimlerden de yararlanılarak tanımlanması ve hatta nasıl bir 'sosyal sermaye' açısından konumlandırıldıklarının tartışılması gerekir. Tabi ki böyle bir tartışmanın varlığı, demokratik bir toplumsal kalkınma perspektifinden bir bakışın varlığını gerektirmektedir. Sosyal donatılar içerisinde kamusal alanları çeşitlendirme, arttırma ve bu ortamlardaki kamusalın canlandırma potansiyeli taşıyan fonksiyon yapılarının bu çerçevede farklı bir grup altında ele alınması mümkün olabilir. Bu yaklaşım demokratik bir toplumsal kalkınmanın sürdürülebilirliği açısından çok önemlidir.

Kamusal, şehircilik literatüründe yaygın olarak, kamusal mekânlar bağlamında ele alınır. Genelde rekreatif alanlarla sınırlı kalan kamusal mekânların kent dokusundaki planlamasında araçsal bir rasyonalite hâkimdir. Kamusalın ağırlıklı olarak caddeler, meydanlar, parklar gibi rekreatif mekanlar üzerinden tartışılması hakimdir. Planlamanın arazi kullanımına yönelik geliştirilen kararlar üzerinden ortaya çıkan mekânsal kurgu ile kamusalın ürettiği var sayılır (Mitchell, 2003; Madanipour, 2010; Gehl, 2010; Gehl ve Svarre, 2013). Bu yaklaşımın gelişmiş demokrasiler ile gelişmekte olan demokrasilerde aynı sonuçları doğurmasını beklememek gerekir. Kent yaşamında kamusalın canlandırıcı etkiye sahip bu araçsal planlama pratiği özellikle demokrasinin az geliştiği ülkelerde yetersiz kalmaktadır. Bu perspektif ile ele alındığında kamusalın yaratabilen kent örüntüsünde gizli kalan dinamikler dikkate alınmamış olmaktadır. Bunun için kamusalın hizmet eden aykırı mekanların belirlenmesi ve niteliksel çözümlerinin yapılması çok önemlidir. Bu nitelikler doğrultusunda yeni-aykırı mekânsal araçların yapılandırılması da mümkün olabilecektir. Sosyal donatılar arasındaki işlevlerin bu yaklaşım çerçevesinde gruplanabilmesi ve farklı yeni kümelerin oluşturulması mümkündür. Önemli olan işlevlerin kamusalın üretip üretmediğinin sorgulanarak, hangi donatıların nasıl kamusalın üretebileceğinin dinamiklerinin belirlenmesi ve yapılandırılmasıdır. Planlama burada erişilebilirlik başta olmak üzere insan odaklı tüm ilkeler çerçevesinde bu araçların kent sakinleri ile olan ilişkisini güçlendirmelidir. Planlama ve tasarım kararlarının dışında gündelik yaşam rutinlerinin farklı kamusal araçları doğurduğu her zaman göz önünde bulundurulmalıdır. Zira kamusalın canlı olduğu bir kent örüntüsünde, kamusalın canlandırıcı nitelikteki mekânların nasıl

işlediğinin farkına varılabilmesi, sivil katılımı arttırdığı gibi sosyal etkileşimi de daha çok teşvik edecektir. Bu yönde geliştirilecek interdisipliner araştırmalar ve iletişimsel rasyoneliteyi esas alan bir planlama anlayışıyla, sosyal altyapı araçları olarak yeni ve aykırı bir takım mekânsal araçlar ile kamusal mekân kavramının sınırlarını genişletmek mümkün olabilir.

Şehircilik, gündelik yaşamdaki kamusalılığı anlayabilmek istiyorsa sosyal disiplinlerden daha çok yararlanmalıdır. Özellikle kentin mevcut örüntüsünde, farklı fonksiyon yapılarındaki kamusal hayatın sosyal bilimlerdeki araştırma yöntemleri ile gözlemlenmesi, sorgulanması ve incelenmesi gereklidir. Gündelik yaşamın kamusalılık üreten mekanlarının dinamikleri üzerinden ne tür donatılar bağlamında kamusalığın canlanabileceği ele alınabilir ve kent örüntüsünde nasıl konumlandırılacağı üzerine çalışmalar ilerleyen etaplarda geliştirilebilir. Farklı zaman ve coğrafyaya bağlı olarak değişen bağlamlarda farklı yeni mekânsal koşullar oluşur. Bu mekânsal koşullar kamusal alanın ihtiyaç duyduğu toplumsal etkileşimleri ortaya çıkarabilmektedir.

Sosyal altyapı kavramı sosyal bilimler çerçevesinde sosyal sermayenin gelişmesinde etkili olan fiziksel araçlar ve koşullar olarak tanımlanmaktadır. Dolayısıyla mekanların fiziksel biçimleri ve işlevleri üzerinden değil kamusalılığı canlandıran ve kamusalığın kolektif hafızada sürekliliğini sağlayabilen arka plandaki niteliksel değerlerin belirlenmesi gereklidir. Hangi gömülü olan değerler bağlamında sosyal sermayenin kamusalılık açısından gelişmesinde etkili olduğunun anlaşılabilmesi önemlidir. Geliştirilecek sosyal altyapı araçlarının planlamasında esas alınacak dinamikler bu görüş çevresinde şekillenmelidir.

Öncelikle kamusal özne olan bireylerin hangi mekanlarda nasıl kamusalılık ilişkileri kurduğu yönünde gözlemlerin arttırılması ve araştırmaların yapılması gereklidir. Ancak bu yaklaşım kamusalılık çerçevesindeki karşılaşma biçimleri bağlamında kamusal mekanların da tartışılmasını içerir. Tespit edilen kamusalılık ortamlarında sosyalleşmelerin nasıl şekillendiğinin, güvenin nasıl geliştiğinin ve diğer çeşitlilik unsurları ile ne tür ilişkilerin ortaya çıktığının araştırılması gereklidir.

Sosyal altyapı araçlarının geliştirilmesinde özellikle niteliksel kriterlerin tanımlanması önemli ve gereklidir. Bu niteliksel kriterlerin nicelik tanımlayıcı değerler açısından belirleyici olması beklenir. Bu araçlara yönelik geliştirilecek kriterler için genellikle yeterince takdir edilmeyen ve kentin örüntüsünde saklı kalan mekânsal fonksiyonları incelemek önemli sonuçlar doğurabilmektedir (Erbaş ve Bengü, 2018; Bengü, 2019; Firdin ve Bengü, 2022). Bu bakış açısı, kentin yoğun tarihi dokusunda gözden kaçan, yeterince takdir edilmeyen, ancak gündelik yaşamda kamusalılık bağlamında etkili olan yaşam alanlarını incelemeyi gerektirir.

Bu çalışma şehircilik literatüründe sosyal disiplinlerden de yararlanarak kuramsal bir altyapı geliştirmeyi amaçlamıştır. İnsan odaklı olarak niteliksel bir bağlamda bakıldığında bu kuramsal altyapı oluşturulabilir ise farklı fonksiyon mekanları kamusal mekanlar bağlamında tanımlanabilmektedir. Makalenin en temel amacı donatı alanlarına araçsal perspektiften değil ancak iletişimsel bir bakış açısıyla bakmaktır. Böylelikle; sosyal sermayenin demokratik yaşam açısından geliştirilmesine yönelik olarak, donatılara ait fonksiyonların farklı bir gruplamayla ele alınabileceği ortaya konulmaktadır. Makale ölçülebilir bir problem üzerinden bilim üretmeye çalışmamaktadır. Kavramsal bir bakış açısı ile planlamada donatıların yapılandırılmasına farklı bir kuramsal yaklaşım ile de bakılabileceğini ortaya koymaktadır.

Sonucun biraz daha anlaşılır olabilmesi için belirtmek gerekir ki Arendt'e baktığımızda kamusal alanı var eden kamusalılık fikri de aslında bir idealden esinlenilerek geliştirilmiştir. Ama kamusal alan şehirciliğin de konusu olan bilimsel bir gerçekliktir. Ayrıca tabi ki kamu yönetimi ve özellikle sosyoloji disiplinlerinin kamusalılığı canlandıran mekânsal değerlendirmeleri dikkate alması gerektiği de kaçınılmazdır. Ama önce içi boşalan kavramların yeniden tanımlanması ve kavramsal ilişkilerle

kuramların geliştirilmesi gerekir. Geliştirilecek kuramlar saha araştırmalarını da peşi sıra gerektirecektir.

Makalede belirtilen yaklaşımların önu açılabilđi an saha araştırmalarına yönelik ölçümlmelerden de bahsedilecektir. Ölçümlmeler ile problemler daha net olarak ortaya konulabilecektir. Makale henüz bu adımların ilk aşamasındadır.

Etik Standart ile Uyumluluk

Çıkar Çatışması: Yazar diğer üçüncü kişi ve kurumlarla çıkar çatışmasının olmadığını beyan eder.

Etik Kurul İzni: Bu çalışma için etik kurul iznine gerek yoktur.

Teşekkür: Önerileri ve eleştirileri ile destek olan, manevi desteğini hiç eksik etmeyen Hasan Turgut Aker'e teşekkür ederim.

KAYNAKÇA:

Aduť, A., (2012). A Theory of The Public Sphere. *Sociological Theory*, 30 (4), 238-262.
<https://doi.org/10.1177/0735275112467012>

Akyıldız, N. A. (2020). Kentleşme ve Kentsel Gelişim Bağlamında Açık Kamusal Alanların Sürdürülebilir Kentler Açısından Deđeri. *Milli Folklor*, 16(125), 188-201.

Amin, A. (2006). The good city. *Urban Studies*, 43, 1009–1023.
<https://doi.org/10.1080/00420980600676717>

Amin, A. (2008). Collective culture and urban public space. *City*, 12, 5–24.
<https://doi.org/10.1080/13604810801933495>

Amin, A. (2012). *Land of strangers*. Cambridge: Polity.

Amin, A. (2014). Lively infrastructure. *Theory, Culture & Society*, 31, 137–161.
<https://doi.org/10.1177/0263276414548490>

Arendt, H. (2013). *İnsanlık Durumu*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Assmann, J. (2018). *Kültürel Bellek*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Atkinson, R. (2003). Domestication by Cappuccino or a Revenge on Urban Space? Control and Empowerment in the Management of Public Spaces. *Urban Studies*, 40 (9), 829 -1843.
<https://doi.org/10.1080/0042098032000106627>

Baker, E. L., Potter, M. A., Jones, D. L., Mercer, S. L., Cioffi, J. P., Green, L. W., Fleming, D. W. (2005). The public health infrastructure and our nation's health. *Annual Review of Public Health*, 26, 303-318. <https://doi.org/10.1146/annurev. pubhealth.26.021304.144647>

- Banerjee, T. (2001). The Future of Public Space: Beyond Invented Streets and Reinvented Spaces. *Journal of The American Planning Association*, 67 (1), 9-24. <https://doi.org/10.1080/01944360108976352>
- Baudrillard J. (2013). *Tüketim Toplumu*, 6. Basım, İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- Bengü, D. (2017). *Kamusal Mekânın Yapılanmasında Kamusal ve Ekinse Üretim Mekânlarının Rolü: Kadıköy Örneği*, Yayınlanmamış. (Doktora Tezi). İstanbul: Mimar Sinan Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü. YÖK Ulusal Tez Merkezi: 484241.
- Bengü, D. (2019). Tiyatro mimarisinde Kara Kutu Form ve İstanbul Coğrafyasında Gelişimi, *Yapı Dergisi*, 445, 36-46
- Bengü, D. (2023). Mekâna Sosyal Altyapı Olarak Bakmak: Alternatif Sahneler, *Mimarlık, Planlama ve Uluslararası Araştırmalar*, 8-38. Ankara: Platanus Publishing
- Berktaş, F. (2012). *Dünyayı Bugünde Sevmek (Hannah Arendt'in Politika Anlayışı)*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Berman, M. (2001). *Adventures in Marxism*. London: Verso.
- Bijker, W. E. (1993). Do not despair: There is life after constructivism. *Science, Technology, & Human Values*, 18, 113–138. <http://www.jstor.org/stable/689703>
- Birkenholtz, T. (2010). 'Full cost recovery': Producing differentiated water collection practices and responses to centralized water networks in Jaipur, India. *Environment and Planning A*, 42, 2238–2253. <https://doi.org/10.1068/a4366>
- Blommaert, J. (2014). Infrastructures of superdiversity: Conviviality and language in an Antwerp neighbourhood. *European Journal of Cultural Studies*, 17, 431–451. <https://doi.org/10.1177/1367549413510421>
- Bourdieu, P. (2006). *Pratik Nedenler – Eylem Kuramı Üzerine*. İstanbul: Hil Yayınları.
- Bourdieu, P. (2010). *Sosyal Sermaye: Kuram, Uygulama, Eleştiri*. Derleyenler; Mehmet Murat Şahin, Ahmet Zeki Ünal. İstanbul: Değişim Yayınları.
- Button, C. (2017). Domesticating water supplies through rainwater harvesting in Mumbai. *Gender and Development*, 25, 269–282. <https://doi.org/10.1080/13552074.2017.1339949>
- Cavan, S. (1966). *Liquor license: An ethnography of bar behaviour*. Chicago: Aldine Publishing.
- Chelcea, L. ve Pulay, G. (2015). Networked infrastructures and the 'local': Flows and connectivity in a postsocialist city. *City*, 19, 344–355. <https://doi.org/10.1080/13604813.2015.1019231>
- Cesafasky, L. (2017). How to mend a fragmented city: A critique of 'infrastructural solidarity'. *IJURR*, 41, 145–161. <https://doi.org/10.1111/1468-2427.12447>
- Coleman, J. S. (2010), Beşeri Sermayenin Yaratımında Sosyal Sermaye, *Sosyal Sermaye - Kuram, Uygulama, Eleştiri*. Derleyenler: M. Murat Şahin ve A. Zeki Ünal, İstanbul: Değişim Yayınları.
- Çavuşoğlu, E. (2014), *Türkiye Kentleşmesinin Toplumsal Arkeolojisi*. Ayrıntı yayınları, İstanbul.

- Doğan, A. E. (2007). *Eğreti Kamusalılık-Kayseri Örneğinde İslamcı Belediyecilik*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Erbaş, E. ve Bengü, D. (2018). Şehircilik ve Kamusalılık İlişkisinde Ekinel Üretimin (Culturevation) Rolü ve Etkisi *Planlama Dergisi*, 28(2):127-142. [https://doi: 10.14744/planlama.2018.85570](https://doi.org/10.14744/planlama.2018.85570)
- Ersoy M. ve Eker F. (1981). *Kent Planlama Standartları*, Ankara: ODTU Mimarlık Fakültesi Basım Ağı İşliğı.
- Field, J. (2008). *Sosyal Sermaye*, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Firidin Özgür E., Seçer S., Göğüş B., Sayın T. (2017). Use of public spaces in private space-led urbanization: The cases of Kadıköy and Ataşehir in İstanbul. *ITU A/Z*, 14 (1), 43-56.
- Firidin Özgür, E. ve Bengü D. (2022). The Impact of Alternative Theater Stages on Public Spaces within the context of Publicness in Kadıköy. *Planlama Dergisi*, 32(2), 127-142. [https://doi:10.14744/planlama.2021.60565](https://doi.org/10.14744/planlama.2021.60565)
- Gans, H. J. (1962). *The urban villagers: Group and class in the life of Italian Americans*. New York: The Free Press of Glencoe.
- Gehl, J. (2010). *Cities for people*. London: Island Press.
- Gehl, J. ve Svarre, B. (2013). *How to study public life*. Washington DC: Island Press.
- Graham, S. ve Marvin, S. (1995). *Telecommunications and the city: Electronic spaces, urban places*. London: Routledge.
- Graham, S. ve Marvin, S. (2001). *Splintering urbanism: Networked infrastructures, technological mobilities and the urban condition*. London: Routledge.
- Graham S. ve McFarlane C. (Ed.) (2014). *Infrastructural Lives - Urban Infrastructure in Context* . London: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315775098>
- Goffman, E. (1971). *Relations in public: Microstudies of the public order*. New York: Basic Books.
- Habermas, J. (2014). *Kamusalılığın Yapısal Dönüşümü*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Halbwachs, M. (2016). *Hafızanın Toplumsal Çerçevesi*. Ankara: Heretik Yayınları.
- Halbwachs, M. (2018). *Kolektif Bellek*. İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Harris, A. (2013). Mumbai's underworld: Life beneath transport infrastructure. *Moving Worlds*, 13, 151-160.
- Harvey, D (2015), *Asi Şehirler*. Metis yayınları, İstanbul.
- Ioris, A. A. R. (2012). The neoliberalization of water in Lima, Peru. *Political Geography*, 31, 266-278. <https://doi.org/10.1016/j.polgeo.2012.03.001>
- Iveson, K. (2007). Publics and the city. *Malden, MA: Blackwell Pub*. <https://doi.org/10.1002/9780470761748>

- Jacobs, J. (1961). *The Death and Life of Great American Cities*. New York: Vintage Books.
- Jacobs, J. (2011). *Büyük Amerikan Şehirlerinin Ölümü ve Yaşamı*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Kahraman, M. D., (2019). Kentsel Alanın Dönüşümü ve Kentsel Mekânın İletişimsel Niteliği Üzerine Düşünmek. *Planlama*, 29(3), 195-201. <https://doi.org/10.14744/planlama.2019.87609>
- Keyman, F. (2014). Kamusal Alan ve "Cumhuriyetçi Liberalizm": Türkiye'de Demokrasi Sorunu. *Doğu Batı Dergisi*, 5, 63–80.
- Klinenberg, E. (2002). *Heat wave: A social autopsy of disaster in Chicago*. Chicago: University of Chicago Press. <https://doi.org/10.7208/chicago/9780226026718.001.0001>
- Klinenberg, E. (2018). *Palaces for the people: How social infrastructure can help fight inequality, polarization, and the decline of civic life*. London: Penguin.
- Koch, R. ve Latham, A. (2013). On the hard work of domesticating a public space. *Urban Studies*, 50, 6–21. <https://doi.org/10.1177/0042098012447001>
- Langstraat, F., Van Melik, R. (2013). Challenging the 'End of Public Space': A Comparative Analysis of Publicness in British and Dutch Urban Spaces. *Journal of Urban Design*, 18 (3), 429-448. <https://doi.org/10.1080/13574809.2013.800451>
- Latham ve Layton, (2019). Social infrastructure and the public life of cities: Studying urban sociality and public spaces. *Wiley*, 1-15. <https://doi.org/10.1111/gec3.12444>
- Lefebvre, H. (2013). *Gündelik Hayatın Eleştirisi*. (2. bs), İstanbul: Sel.
- Liebow, E. (1967). *Tally's corner: A study of Negro streetcorner men*. Boston: Little, Brown & Co.
- Lofland, L. H. (1973). *A world of strangers: Order and action in urban public space*. New York: Basic Books.
- Lo, L., Preston, V., Anisef, P., Basu, R. ve Wang, S. (2015). *Social infrastructure and vulnerability in the suburbs*. Toronto: University of Toronto Press.
- Loukaitou-Sideris, A. (1993) Privatization of Public Space: The Los Angeles Experience. *Town Planning Review*, 64 (2), 139-167. <https://doi.org/10.3828/tpr.64.2.6h26535771454436>
- Madanipour, A. (Ed.). (2010). *Marginal public spaces in European cities, Whose Public Space?* London: Routledge, 111-130.
- McFarlane C. ve Rutherford J. (2008). Political infrastructures: Governing and experiencing the fabric of the city. *International Journal of Urban and Regional Research*, 32(2): 363-374. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2427.2008.00792.x>
- McFarlane, C., ve Silver, J. (2017). Navigating the city: Dialectics of everyday urbanism. *Transactions of the Institute of British Geographers*, 42, 458–471. <https://doi.org/10.1111/tran.12175>
- Mitchell, D. (2003). *The Right to the City: Social Justice and the Fight for Public Space*. London: The Guilford Press.

- Negt, O., Kluge, A. (1993). *Public sphere and experience: Toward an analysis of the bourgeois and proletarian public sphere*. Çev: Labanyi, J. O. Daniel, A. Oksiloff. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Negt, O., Kluge, A. (2018). *Kamusallık ve Tecrübe*. İstanbul: Notabene.
- Németh, J., Schmidt, S. (2011). The privatization of public space: modeling and measuring publicness. *Environment and Planning B: Planning and Design*, 38 (1), 5-23.
<https://doi.org/10.1068/b36057>
- Nora, P. (2022). *Hafıza Mekanları*, İstanbul: Doğu-Batı
- Oldenberg, R. (1989). *The great good place: Cafes, coffee shops, bookstores, bars, hair salons, and other hangouts at the heart of a community*. Boston: Da Capo Press.
- Öztaş, N. (2007). Sosyal Sermayenin Ağbağ Kuram(lar)ı: Dayanışmacı ve Aracı Sosyal Sermaye, *Amme İdaresi Dergisi*, 40, 3, 79-98.
- Putnam, R. (2000). *Bowling alone: The collapse and revival of American community*. Simon & Schuster: New York
- Putnam, R. (2010). Tek Başına Bowling: Amerika'nın Azalan Sosyal Sermayesi, *Sosyal Sermaye - Kuram, Uygulama, Eleştiri*, Derleyenler: M. Murat Şahin ve A. Zeki Ünal, İstanbul: Değişim Yayınları.
- Rogers, D. (2012). Haussmannization in the tropics: Abject urbanism and infrastructural violence in Nicaragua. *Ethnography*, 13, 413–438. <https://doi.org/10.1177/1466138111435740>
- Rogers, D. ve O'Neill, B. (2012). Infrastructural violence: Introduction to the special issue. *Ethnography*, 13, 401–412. <https://doi.org/10.1177/1466138111435738>
- Salamanca, O. J. (2015). Road 443: Cementing dispossession, normalizing segregation and disrupting everyday life in Palestine. S. Graham ve C. McFarlane (Ed.), *Infrastructural lives: Urban infrastructure in context* içinde. London: Routledge.
<https://doi.org/10.4324/9781315775098>
- von Schnitzler, A. (2016). *Democracy's infrastructure: Techno-politics and protest after apartheid*. Princeton: Princeton University Press.
<https://doi.org/10.23943/princeton/9780691170770.001.0001>
- Sennett, R. (2010), *Kamusal İnsanın Çöküşü*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Sennett, R. (2022), *Karakter Aşınması..* İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Star, S. L. (1999). The ethnography of infrastructure. *American Behavioral Scientist*, 43, 377–391.
<https://doi.org/10.1177/00027649921955326>
- T. C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (2014). Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği.
<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/06/20140614-2.htm> adresinden edinilmiştir.
- Tekeli, İ. (2008). Prof. İlhan Tekeli ile Söyleşi: Kamusal Özne Olmanın Doyumu, *İstanbul Dergisi*, 64, 40–45.

Tekeli, İ. (2013). *İstanbul'un Yapılandırmasını Yönlendirme Gayretleri içinde Kent Yönetimi ve Planlamasındaki Gelişmeler - İstanbul'un Planlamasının ve Gelişmesinin Öyküsü*, s:38-334, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Tekeli, İ. (2014). Türkiye'yi Anlamanın Yolu Kentlerini ve Demokrasisini Tanımdan Geçiyor, *Doğu Batı Dergisi*, 567, 63-84.

Varna, G., Tiesdell, S. (2010). Assessing the Publicness of Public Space: The Star Model of Publicness. *Journal of Urban Design*, 15 (4), 575-598. <https://doi.org/10.1080/13574809.2010.502350>

Wakefield, S. (2018). Infrastructures of liberal life: From modernity and progress to resilience and ruins. *Geography Compass*, 12. <https://doi.org/10.1111/gec3.12377>

Wilson, H. F. (2017). On geography and encounter: Bodies, borders, and difference. *Progress in Human Geography*, 41, 451-471. <https://doi.org/10.1177/0309132516645958>

Yırtıcı, H. (2005). *Çağdaş Kapitalizmin Mekânsal Örgütlenmesi*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

GEREKLİ İLAVE KAYNAKÇA:

Bayhan, V. (2014). Küresel Kent, Küresel Özne ve Küresel İsyân, *Doğu Batı Dergisi*, 68, 212-231.

Garcia-Ramon, M.D., Ortiz, A. ve Prats, M. (2004) Urban Planning, Gender and the Use of Public Space in a Peripheral Neighbourhood of Barcelona. *Cities*, 21, 215-223. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2004.03.006>

Hansen, M. (2010). Yirmi Yılın Ardından Negt ve Kluge'nin Kamusal Alan ve Tecrübe'si: Değişken Karışımlar ve Genişlemiş Alanlar. Meral Özbek (Ed.), *Kamusal Alan* içinde, 141-177. İstanbul: Hil.

Ilde R. ve Throsby D. (2006). Cultural Heritage: Economic Analysis and Public Policy. *Handbook of the Economics of Art and Culture* içinde, Victor A. Ginsburgh ve David Throsby (Ed.), 1:983-1016. Handbooks in Economics 25. Amsterdam: Elsevier. [https://doi.org/10.1016/S1574-0676\(06\)01028-3](https://doi.org/10.1016/S1574-0676(06)01028-3)

Kalaycı N. (2013). *Farklılık Temsili Sorunu ve Kamusal Alan*. Amme İdaresi Dergisi. 4, 1-25.

Lefebvre, H. (2010). *Gündelik Hayatın Eleştirisi*. İstanbul: Sel.

Özbek, M. (Ed.) (2005). *Kamusal Alan*. İstanbul: Hil.

Öncü A., Weyland P. (2010). İdealinizdeki Ev Mitolojisi Kültürel Sınırları Aşarak İstanbul'a Ulaştı. *Mekân, Kültür, İktidar* içinde. 85-103. İstanbul: İletişim Yayınları.

Sönmez M. (2013). "Kenti Yık, Konut Yap, Biriktir, Biriktir..." - Kent ve Konut Politikaları. *mimar.ist Dergisi*, 47, 53-56, <http://mustafasonmez.net/kenti-yik-konut-yap-biriktir-biriktir2/>

Şan M. K. ve Şimşek R. (2011), Sosyal Sermaye Kavramının Tarihsel- Sosyolojik Arka planı. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 6, 1, 88-110

Timur, T. (2017). *Habermas'ı Okumak*. İstanbul: Yordam Kitap.

Throsby, D. (1999). *Cultural Capital*. Journal of Cultural Economics 23 (1/2): 3–12.

Touraine A. (1994). *Modernliğin Eleştirisi*. İstanbul: YKY Yayınları.

Touraine A. (1997). *Demokrasi Nedir?*, İstanbul: YKY Yayınları.

Vincent, J. M. (2006). Public schools as public infrastructure: Roles for planning researchers. *Journal of Planning Education and Research*, 25, 433–437.
<https://doi.org/10.1177/0739456X06288092>

EXTENDED SUMMARY

Research Problem:

This article develops a theorem that uses a human-centered qualitative approach to suggest that architectural spaces that are not included in the literature of 'public space' can also be defined in the context of this concept. For this purpose, the study looks particularly at social reinforcement areas from a communicative perspective rather than seeing them only as tools. The article does not try to produce science on a measurable problem. It proposes that the functional tools that revitalize and/or sustain publicness can be understood using different definitions. In this context, it is important to question which architectural elements can serve as social infrastructure for the revitalization of publicness. To do this, the article explains that effective social infrastructure should be investigated, and discusses the concept of social infrastructure in particular. The theorem explains that it is possible to define spatial tool groups in the context of social reinforcements. In particular, it is possible for socio-cultural tools to be redefined as social infrastructure tools in the context of the publicness criteria. In this regard, the study demonstrates the importance of everyday life routines and interdisciplinary research in the incorporation of neo-contradictory spatial tools into the spatial organization of the city.

Research Questions:

What spaces not defined in the literature of public space revitalize publicness and diversify public spaces, and how should they be analyzed?

Could the different spatial tools hidden in everyday life, in the pattern of the city, include similar functions in terms of the qualities of public spaces?

Can publicness and public space dynamics reveal neo-contradictory spatial tools that can function as social infrastructure, when considering planning with a communicative rationality?

Literature Review:

The question of the different dynamics through which publicness is revitalized and/or sustained has necessitated the use of a wide range of social sciences. Indeed, it is essential in this context to take into account the routines of everyday life and to develop communicative approaches that are particularly human-centered.

The research draws heavily on concepts from the disciplines of sociology and anthropology, but also includes a broad conceptual review in the fields of political philosophy, public administration, and economics. The theorem is the result of questioning the social capital that constitutes publicness. The social capital underlying the theorem is accepted as a type of capital that strengthens publicness in the context of the views of Jacobs, Coleman and Putnam (Jacobs, 1961; Coleman, 2010; Field, 2008; Öztaş, 2007; Putnam, 2000; Putnam, 2010). This perspective has led to a focus on definitions of social infrastructure. This research particularly benefits

from the ideas of Klinenberg (Klinenberg, 2002; Kilinenberg, 2018). In addition, Latham and Layton's review study makes important contributions to this theorem (Latham & Layton, 2019).

Methodology:

Priority is given to definitions. For future field research, the theorem tries to provide consensus on the definitions of the concepts. The conceptual research method should be considered in the context of communicative rationality.

The study wanted to look at and understand spatial dynamics through the holistic relationships between the concept definitions in the social sciences and the literature of urbanism. Thus, compilations of concepts related to the research topic in social sciences were examined. The qualitative dynamics of publicness and the correlations between the concepts of social capital and social infrastructure are discussed through conceptual definitions. The article analyzes the concepts of social infrastructure and publicness in particular and proposes that there is a need to redefine the social infrastructure tools that revitalize publicness. The theorem explains that it is possible to define neo-contradictory functional spaces that can be elements of social infrastructure.

Results and Conclusions:

The article focuses on the planning tools that can be used to organize spaces that revitalize the public sphere and its basic dynamic—publicness. It draws attention to the fact that data obtained from everyday life can provide dynamics for neo-contradictory spatial tools in the context of social reinforcement spaces, which means that a methodology can be developed for determining the basic criteria for the spatial tools that revitalize publicness.

By separately examining how the social infrastructure tools used in the planning serve the social capital, different definitions are revealed. In the context of spatial tools that play a role in the revitalization of publicness, it is possible to discuss social reinforcements in planning, such as which functional structures have the potential to revitalize public spaces and publicness and can therefore be categorized in a different group. This approach is also important for the sustainability of democratic social development.

If the authorities in the field of urbanism want to understand publicness in everyday life, they should make more use of social disciplines. It is essential to observe, question, and analyze public life in different functional structures, especially in the existent patterns of a city, through the research methods of social sciences. Field research to test the theorem presented here may yield interesting results, but such research must be multidisciplinary to possibly identify neo-contradictory functional spaces that might be elements of social infrastructure. Field research would provide measurements and results that would reveal problems and hidden qualitative data more clearly. The approach of the article is to provide a conceptual basis for future research.